WORLD FORUM ON ACADEMIC INNOVATION AND DIGITAL LITERACY

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI DARSLARINI ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH

(3-sinflar misolida)

Uchqo’rg’on tumani 45-umumiy o’rta ta’lim maktabi

O’qituvchisi Rahimjonova Oltinoy

Annotatsiya.

Boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishning nazariy-metodik asoslari va amaliy imkoniyatlari yoritiladi. Xususan, 3-sinf ona tili darslarida interfaol metodlar, didaktik o‘yinlar, hamkorlikda o‘qitish, muammoli ta’lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, klaster, “Aqliy hujum”, “Insert”, “Sinkveyn” kabi pedagogik texnologiyalardan foydalanish yo‘llari misollar bilan ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich ta’lim, ona tili darsi, 3-sinf, zamonaviy pedagogik texnologiya, interfaol metod, didaktik o‘yin, nutq o‘stirish, savodxonlik, hamkorlikda o‘qitish.

Zamonaviy ta’lim tizimida boshlang‘ich sinflarda ona tili fanini o‘qitish faqat grammatik qoidalarni yod oldirish bilan cheklanmaydi. Aksincha, ona tili darslari o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirish, savodxonligini oshirish, fikrni aniq, izchil va mantiqiy ifodalashga o‘rgatish, matnni tushunish va yaratish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Boshlang‘ich sinf ona tili metodikasida ona tili o‘qitish savod o‘rgatish, grammatika, imlo, nutq o‘stirish, sinfda va sinfdan tashqari o‘qish kabi yo‘nalishlar bilan uzviy bog‘liq ekani ta’kidlanadi.Bugungi kunda ta’limda shaxsga yo‘naltirilgan, faoliyatga asoslangan va kompetensiyaviy yondashuvlar ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa boshlang‘ich sinf o‘qituvchisidan darsni an’anaviy “o‘qituvchi tushuntiradi - o‘quvchi tinglaydi”

shaklida emas, balki o‘quvchini faol ishtirokchi sifatida jalb qiluvchi texnologiyalar asosida tashkil etishni talab qiladi. Pedagogik texnologiya ta’lim jarayonini aniq maqsad, oldindan belgilangan natija, samarali metod va izchil baholash asosida tashkil etish tizimi sifatida qaraladi. Ayniqsa, 3-sinf ona tili darslari bu jarayonda muhim bosqich hisoblanadi. Chunki bu sinfda o‘quvchilar so‘z turkumlari, gap, matn, so‘z ma’nosi, imlo qoidalari va bog‘lanishli nutq kabi muhim mavzularni o‘zlashtiradilar. Shu sababli ona tili darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish o‘quvchilarning mavzuni ongli o‘zlashtirishi va uni amaliy nutqda qo‘llay olishiga yordam beradi.[1] Ona tili darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish bugungi boshlang‘ich ta’lim metodikasining dolzarb masalalaridan biridir. An’anaviy darslarda o‘quvchi ko‘pincha tayyor bilimni qabul qiluvchi sifatida ishtirok etadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar esa o‘quvchini izlanishga, savol berishga, fikr bildirishga, muhokama qilishga, xulosa chiqarishga va o‘z bilimini amalda qo‘llashga yo‘naltiradi. Konstruktivistik yondashuvga ko‘ra, bilim o‘quvchiga tayyor holda berilmaydi, balki u o‘quvchining faol tajribasi, muloqoti va amaliy harakati orqali shakllanadi.[2]

3-sinf o‘quvchilari yosh xususiyatiga ko‘ra ko‘rgazmalilik, harakat, o‘yin, musobaqa, rasm, savol-javob va guruhli faoliyat orqali tezroq o‘rganadilar. Shuning uchun ona tili darslarini quruq nazariy tushuntirish shaklida emas, balki interfaol mashqlar, didaktik o‘yinlar va ijodiy topshiriqlar bilan boyitish zarur. Ona tili darslarida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish bir necha metodik imkoniyatlarni yaratadi. Birinchidan, o‘quvchilar mavzuni tayyor qoida sifatida emas, balki amaliy faoliyat jarayonida o‘zlashtiradilar. Ikkinchidan, o‘quvchilar darsda faol muloqotga kirishadilar. Ular savol beradi, javobni asoslaydi, guruhda fikr almashadi, bir-birining javobini tinglaydi. Uchinchidan, interfaol metodlar o‘quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. To‘rtinchidan, didaktik o‘yinlar boshlang‘ich sinf

[1] Umumiy o‘rta ta’limning o‘quv dasturi. III sinf
[2] Axatova D.A. Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. O‘quv-uslubiy majmua.Navoiy davlat pedagogika instituti

o‘quvchilarining yosh xususiyatiga mos keladi. O‘yin orqali berilgan bilim o‘quvchida ijobiy emotsiya uyg‘otadi va mavzuni mustahkam eslab qolishga yordam beradi

3-sinf ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish

3-sinf ona tili darslarida interfaol metodlarni tanlashda mavzu mazmuni, o‘quvchilar yoshi, dars maqsadi va kutilayotgan natija hisobga olinishi kerak. Quyida ayrim mavzular misolida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash yo‘llarini ko’rsatib o’tamiz.

“Aqliy hujum” metodi

“Aqliy hujum” metodi o‘quvchilarning mavzu yuzasidan mavjud bilimlarini faollashtirish, ularni tez fikrlashga va fikr bildirishga undash uchun samarali hisoblanadi. Bu metod, ayniqsa, yangi mavzuni boshlashda qo‘l keladi.

Mavzu: Sifat so‘z turkumi. Sinf: 3-sinf. Dars bosqichi: yangi mavzuga kirish.

O‘qituvchi doskaga “olma” so‘zini yozadi va savol beradi: “Olma qanday bo‘ladi?” O‘quvchilar: qizil olma, shirin olma, katta olma, nordon olma, dumaloq olma kabi javoblarni aytadilar. Shundan so‘ng o‘qituvchi ularning javobini umumlashtiradi: “Qizil, shirin, katta, nordon, dumaloq so‘zlari predmetning belgisini bildiryapti. Predmetning belgisini bildirgan so‘zlar sifat deyiladi.” Bu usulda o‘quvchi qoidani tayyor holda emas, balki o‘z javoblari asosida tushunib oladi.

Ot	Mos sifatlar
gul	chiroyli, qizil, xushbo‘y
daftar	yangi, toza, qalin
suv	tiniq, sovuq, toza
bola	aqlli, odobli, tirishqoq

Klaster metodi

O‘quvchilarning mavzu yuzasidan tushunchalarini tizimlashtirish, so‘z boyligini kengaytirish va mantiqiy bog‘lanishlarni ko‘rishga yordam beradi. Masalan, “Fe’l”

mavzusida doska markaziga “Fe’l” so‘zi yoziladi. Atrofida “Nima qildi?”, “Nima qilyapti?”, “Nima qiladi?” savollari joylashtiriladi. O‘quvchilar o‘qidi, yozdi, yugurdi, chizdi, kuyladi, gapirdi, o‘ynayapti, keladi kabi fe’llarni aytadilar. Keyin ushbu fe’llar ishtirokida gap tuzadilar: “Dilnoza kitob o‘qidi”, “Akmal rasm chizdi”, “Bolalar hovlida o‘ynayapti”. Bu topshiriq orqali o‘quvchilar fe’lning harakat bildiruvchi so‘z ekanini amaliy misollar yordamida anglaydilar.

“Insert” texnologiyasi

“Insert” texnologiyasi matn bilan ishlash jarayonida o‘quvchilarning faol o‘qish, tushunish, savol berish va xulosa chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. 3-sinfda bu texnologiyani soddalashtirilgan shaklda qo‘llash maqsadga muvofiq.

Matn namunasi: Bahor keldi. Daraxtlar kurtak chiqardi. Qushlar issiq o‘lkalardan qaytdi. Bolalar maktab bog‘iga gullar ekishdi. Tabiat yanada go‘zallashdi.

O‘quvchilar matnni o‘qib, “+” - bilaman, “?” - tushunmadim, “!” - qiziqarli ma’lumot belgilarini qo‘yadilar. Masalan, o‘quvchi “Bahor keldi” gapiga “+”, “kurtak chiqardi” iborasiga “?”, “Bolalar maktab bog‘iga gullar ekishdi” gapiga “!” belgisini qo‘yishi mumkin. Bu usul o‘quvchini matnni shunchaki o‘qishga emas, balki o‘qiganini tahlil qilishga yo‘naltiradi. Ona tili metodikasida matn ustida ishlash o‘quvchilarning bog‘lanishli nutqini rivojlantirishning asosiy vositalaridan biri sifatida qaraladi.

Didaktik o‘yin texnologiyasi

Boshlang‘ich sinflarda didaktik o‘yinlar o‘quvchining diqqatini jamlash, mavzuga qiziqishini oshirish va bilimni mustahkamlashga xizmat qiladi. Didaktik o‘yin ta’limiy maqsadga yo‘naltirilgan bo‘lishi, mavzu mazmuniga mos kelishi va darsning aniq bosqichida qo‘llanishi kerak.

O‘yin nomi: “So‘zni top va guruhla”. Mavzu: Ot, sifat, fe’l.

Ot		Sifat		Fe’l
kitob	yashil		yugurdi	

bola	chiroyli		yozdi	
maktab	shirin		o‘qidi	

Bu o‘yin orqali o‘quvchilar so‘z turkumlarini farqlashni o‘rganadilar. Bunday o‘yinlar o‘quvchining xotirasi, kuzatuvchanligi va mantiqiy fikrlashini rivojlantiradi.

Muammoli ta’lim texnologiyasi

Muammoli ta’limda o‘qituvchi tayyor javobni bermaydi, balki o‘quvchini muammoni hal qilishga yo‘naltiradi. Bunda o‘quvchi kuzatadi, taqqoslaydi, xulosa chiqaradi. Masalan, “So‘z ma’nosi” mavzusida o‘qituvchi quyidagi muammoli savolni beradi: “Nega shirin olma deyish mumkin, ammo shirin daftar deyish har doim ham to‘g‘ri emas?” O‘quvchilar fikr bildiradilar. O‘qituvchi ularni so‘zlarning ma’nosi va mos qo‘llanishini tushunishga yo‘naltiradi. Bu topshiriq o‘quvchilarni so‘z tanlashga, ma’noni farqlashga va nutqda so‘zlarni o‘rinli ishlatishga o‘rgatadi.

AKT vositalaridan foydalanish

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ona tili darslarini ko‘rgazmali, qiziqarli va samarali tashkil etishga yordam beradi. Multimedia, slayd, interaktiv doska, elektron test, audio diktant va rasmli topshiriqlar boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun ayniqsa qulaydir. Mayerning multimedia o‘rganish nazariyasiga ko‘ra, o‘quvchi ma’lumotni so‘z va tasvir birgalikda berilganda samaraliroq qabul qiladi[3].

Mavzu: Imlo qoidalari. Topshiriq: nuqtalar o‘rniga kerakli harfni qo‘ying: mak...ab, kito..., do‘...t, dara...t, sa...ar. Javoblar: maktab, kitob, do‘st, daraxt, safar. Bu topshiriqni interaktiv doskada bajarish o‘quvchilarning diqqatini oshiradi va imlo ko‘nikmalarini mustahkamlaydi. Biroq AKT vositalaridan foydalanishda asosiy maqsad texnik vositani ko‘rsatish emas, balki o‘quvchining til bilimini amaliy mustahkamlash bo‘lishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinflarda ona tili darslarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish ta’lim sifatini oshirishning muhim

[3] Mayer R.E. Multimedia Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

omillaridan biridir. 3-sinf ona tili darslarida interfaol metodlar, didaktik o‘yinlar, guruhli ishlash, muammoli ta’lim, AKT vositalari va ijodiy topshiriqlardan foydalanish o‘quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi, nutqiy faolligini kuchaytiradi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Ona tili darslarida zamonaviy texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning grammatik bilimlarini mustahkamlash bilan birga, ularni hayotiy nutqiy vaziyatlarda to‘g‘ri va o‘rinli qo‘llashga o‘rgatadi. Ayniqsa, 3-sinf o‘quvchilari uchun rasm, o‘yin, savol-javob, matn, guruhli topshiriq va ijodiy yozuv elementlari darsni samarali tashkil etishda muhim ahamiyatga ega. Demak, boshlang‘ich sinf ona tili darslarida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni maqsadli va tizimli qo‘llash o‘quvchilarda savodxonlik, muloqot madaniyati, ijodiy tafakkur va mustaqil o‘rganish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axatova D.A. Boshlang‘ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. O‘quv-uslubiy majmua.Navoiy davlat pedagogika instituti.
2. Boboqulova M.M. “Boshlang‘ich sinflarning ona tili darslarida zamonaviy pedagogiktexnologiyalarni qo‘llash usullari.” Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya ilmiy konferensiyasi materiallari.
3. Kukiyeva R.U. “Boshlang‘ich sinf ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida zamonaviy pedagogiktexnologiyalardan foydalanish.”
4. Mayer R.E. Multimedia Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2001.
5. Qosimova K., Matchonov S., G‘ulomova X., Yo‘ldosheva Sh., Sariyev Sh. Ona tili o‘qitishmetodikasi. Toshkent: Noshir, 2009.
6. Umumiy o‘rta ta’limning o‘quv dasturi. III sinf - Ona tili.